

דבר ה' זו הלכה (שבת קל"ח): הלכה שבועית בנושאים אקטואליים

חריף שהתבשל בטלה חריפותו, אפיית לחם חלבי.

1. בספר התרומה (סי' ס) כתב, "ויכול להיות שאין חלוק בסכין אלא אפילו אינו בן יומו חשוב כבן יומו דאגב חורפיה דצנון או הירק דחריף מחליק ליה והויא ליה לשבח כדאמר גבי קורט של חלתית של עכו"ם דאסור אף על גב דכלי עכו"ם בחזקת שאינן בני יומן ואסר ליה בפרק אין מעמידין".
על דברים אלו של ספר התרומה כתב הטור (או"ח סי' תמז), "וזיתים שכבשן בשאר ימות השנה ולא נזהרו בהם, לדעת בעל התרומה... חזרו הזיתים כולם חמץ... ונראה לי דאפילו לדעת בעל התרומה אם נזהרו בהם בחתיכת הסכין אפילו לא נזהרו לכובשן בקדירה חדשה אם אינה בת יומה מותרין כיון דבשעת כבישה נותן בהן מים בטל חורפייהו ולא שייך תו למימר מחליא להו".
עולה מדבריו שכבישה מבטלת את החריפות. ובפשטות אם כבישה מבטלת חריפות ודאי שגם בישול מבטל חריפות.

ובבית יוסף (סי' קיד) הביא את דברי הטור ומשמע שפוסק כמותו. וכן דעת רמ"א (סי' קיד סע' ח) שפסק "אבל אם נכבשו בכלים של עובד כוכבים מותרים דמאחר שיש מים עמהם כבר נתבטל חריפותם וכן כל כיוצא בזה".

הש"ך (סי' קיד ס"ק יג) מסייג את ההיתר של רמ"א ומצריך שהחריף הנכבש יהיה מיעוט ביחס למים, אך אם החריף הוא הרוב והמים בהם נכבש הם מיעוט, החריף נשאר בחריפותו ולא מתבטל.
ובפרי מגדים (סי' קח שפתי דעת ס"ק ט) כתב "אם נתבשל הבצל במים נתבטל חריפותו, כן כתב בנחלת שבעה (ח"ב סי' סח) וזה פשוט. אמנם מה שהביא ראיה מפרק י דתרומות (משנה א) יש לדחות".

וכן כתב בשו"ת פנים מאירות (ח"א סי' סד), "דבר זה ידוע דכל דבר חריף כשנתבשל פקע חורפיה מיניה מיניה".

ובדרכי תשובה (סי' צו ס"ק כ) כתב "ועיין בשו"ת גברי (סי' י) ובספר יד אלימלך (סי' צד) שכתבו דמלשון הנחלת שבעה מבואר דלאו דווקא כשנתבשלו הבצלים במים, דהוא הדין אם נתבשלו כעין צלי קידר בלי מים, בטל חורפייהו עיין שם. וכתב שם בספר יד אלימלך דזה צריכים לבאר מה שלא נזכר בפוסקים, כמה השיעור שנקרא מבושל לענין זה דאמרינן דבטל חריפותו, אם צריך להיות מבושל לגמרי או לא. ועיין שם במה שכתב בזה והעלה דכל שנתבשל על כל פנים כמאכל בן דרוסאי דהיינו שלישי בישולו¹, בטל החריפות אבל קודם זה השיעור לא".

¹ השיעור שהביא כאן למאכל בן דרוסאי- שלישי בישול, לא מוסכם בראשונים. אמנם זוהי שיטת רש"י (שבת כ א) אולם לדעת הרמב"ם (הל' שבת פ"ט ה"ה) מאכל בן דרוסאי הוא חצי בישול ולא שלישי. ופסק השר"ע לכל אחת מהשיטות בדין דאורייתא.

ועוד פוסקים רבים סוברים כך, ראה בכף החיים (סי' צו ס"ק יב).

חידוש גדול בדיון זה כתב הערוך השלחן (סי' צו סע' כ) וז"ל, "דבר חריף כשמישין אותו במים נתבטלה חריפותו... וכן כשממתקין הדבר חריף בדבש או בצוקער נתבטלה חריפותו ומטעם זה הורו חכמי פראג במאכל של בצלים הרבה עם בשר שטמנו בשבת בקדרה של חלב שאינה בת יומא דמותר לפי שמבשלים הבצלים בערב שבת מקודם במים ואחר כך משימין אותן בסיר הבשר ובטל חורפייהו [הג"ר זלמן מרגליות ביד אפרים]. ומזה יש לדון לכל כיוצא בזה וכן יראה לי דדגים כשמבשלים בהרבה פלפלין והרבה בצלים מכל מקום ריבוי המים והדגים בעצמם מחלישים כח החריפות. וכן העריני"ג גם למי שסובר שהם כדבר חריף ומבשלים אותם בחומץ ודבש הדבש ממתיק חריפות החומץ והעריני"ג ואין דינם כדבר חריף. וכן צנון ובצלים כשמישין בהם שמן או שומן בטלה חריפותו [וראיה לזה מש"ע או"ח סימן שכא עיין שם בט"ז ומג"א ודו"ק]."

לשיטתו צנון ובצלים שנותנים עליהם שמן או שומן, אינם חריפים ואפילו בלי טיגון או בישול, אלא בצונן. הראייה שכתב הערוך השלחן מאורח חיים סימן שכא היא כנראה מדבר השו"ע שם (סע' ג-ה) שפסק, "אסור למלוח חתיכות צנון ארבע או חמש ביחד מפני שנראה ככובש כבשים... אסור למלוח בשר מבושל או ביצה להניחה".

וכתב הט"ז (או"ח סי' שכא ס"ק א) "ועדיין צריך עיון במנהגנו שחותכין בשבת צנון דק דק ונותנין אותו בקערה ומולחין אותו ושופכין עליו חומץ ואוכלים אותו, הא דמיא זה להרבה חתיכות דאסור אפילו אם אוכל מיד, ואין היתר אלא דרך טיבול כל אחד בפני עצמו? ונראה דהטעם דכיון דאין מניחין אותו כלל להזיע אלא שופכין שם החומץ וגם מינים אחרים, לא דמי לעיבוד".

הרי שנתנית משקה על דבר חריף גורמת לזה שלמרות ששמים עליו מלח אין בזה עיבוד אוכלים. גם המגן אברהם (או"ח סי' שכא ס"ק ז) כתב "צנון אפילו לצורך אותה סעודה אסור (למלוח). ונראה לי דהוא הדין דאסור למלוח אוגרעק"ס חיים, דהא רגילים לעשות מהם כבשים ועוד דהמליחה מועלת להן והוי כצנון והוא הדין כל כיוצא בזה. ומהיו כשנותן שמן תיכף, שרי".

מבואר מדבריו כפי שהתבאר לעיל מן הט"ז שבכח השמן לבטל את יכולת המלח להשפיע על הדבר החריף, כלומר השמן מבטל את החריפות.

בדרכי תשובה (סי' צו ס"ק כ) הביא את דברי הערוך השלחן וחלק עליו וכך כתב, "אבל המעיין יראה שאין משם שום ראייה, כי שם מיירי לענין עיבוד באוכלין אבל לא נזכר שם שעל ידי השמן בטלה החריפות מהן. ולא דמי לבארש"ט שמלבנים בביצים דקיימא לן דבטל החריפות, דדבר לח שאני

והנה, אם נאמר שהדין שאין היתר 'נותן טעם בר נותן טעם' בחריף הוא מדאורייתא, היה צריך להחמיר כאן. אך דבר זה כלל לא מוסכם, ויתכן לומר שדין זה הוא רק מדרבנן. ובפרט כשמדובר בשאר דברים חריפים שאינם 'חלתית', שיש סוברים שכלל אין בהם איסור. לכן נראה שודאי אפשר להקל ולהחשיב שהדבר אינו חריף כבר בשליש בישול.

שנבלל ונתערבו הביצים עם הבארש"ט. מה שאין כן בבצלים וצנון שהם דברים גושים ואין מערבים עם השומן, רק השומן מונח עליהם. ואיך נקלש פנימיות טעם הבצלים או הצנון על ידי השומן שעליהם? לכן ברור לענ"ד שאין לסמוך על דבריו להקל בזה".

אמנם אחרי שראינו את שיטת המתירים, יש לציין שבכף החיים (סי' צו ס"ק יב) הביא מערך השלחן (למורה"י טייב סי' צו או ו) שפסק שגם אחרי בישול, דבר חריף נשאר בחריפותו והביא לזה ראייה משו"ת הרשב"א (ח"א סי' תצז). לכן העלה הכף החיים, "ועל כן נראה דיש לילך בזה אחר הראות. כי יש דברים חריפים דאפילו אחר בישולם עדיין בחריפותן כמו פלפלין וכדומה, ויש שעל ידי בישול הולך חריפותן כמו בצל וסילקא וכדומה. וגם בזה הוא דווקא לאחר שנתבשלו היטב, אבל אם עדיין לא נתבשלו היטב עדיין הם בחריפותן, ועל כן הכל לפי הראות".

2. כתב מרן הגראי"ה קוק זי"ע (דעת כהן סי' נג), "מסתפקנא בהך כללא דאין בדבר חריף משום נותן טעם בר נותן טעם, אם נאמר שמה שנבלע על ידי דבר חריף, אף על פי שהוא טעם הוא דומה ממש לכל פרטיו לבעין, או שלעולם הוא רק טעם אלא שיש בכח חריפותו יכולת להוליך הטעם שלא יקלש, על ידי שמוליכו מהרה או שומרו מהפסד וכיוצא בזה".

ביאור דבריו- הרב מסתפק מדוע בדבר חריף אין היתר 'נותן טעם בר נותן טעם'. מצד אחד אפשר לומר שטעם שנבלע בדבר חריף הרי הוא כגופו של הדבר, שלמרות שיש כאן רק טעם מהבשר, הדבר החריף נחשב כתבשיל שבושל עם בשר. מצד שני אפשר לומר שהבצל לא נחשב כממש בשר, אלא יש בו רק טעם, אלא שלחריפות יש כוח לשמור על הטעם שלא יחלש או יתקלקל.

יש לציין שמהמחלוקת שלמדנו בין המגן אברהם לאבן העוזר, האם יש בכח הדבר החריף לאסור את הסכין השניה, נראה שהם הבינו שיש כאן רק טעם שהרי הדין ביניהם היה האם החריף מבליע את כל הטעם שיש בו בסכין השניה או שרק חלק מהטעם שיש בו. ואילו היו מבינים שהחריף הוא כמו 'ממשות' ודאי שאפילו אם נתן רק קצת מטעמו היינו אוסרים את הסכין השניה. ואולי אפשר לומר שבזה נחלקו המגן אברהם והאבן העוזר, שהמגן אברהם סובר שהוא כממשות והאבן העוזר טוען שהוא רק טעם.

ממשיך הרב ומבאר מה הנפקא מינא בספק זה, "בשלו דבר חריף בקדרה של בשר ואחר כך ערבו אותו עם דבר שאינו חריף שהיה בקדרה של חלב, עד שנתבטלה חריפות החריף גם כן, ושהה כדי כבישה בכלי חלב הנ"ל שאינו בן יומו".

ומבאר הרב שעל התבשיל ודאי אין שאלה והוא מותר, שהרי התבשיל הונח בכלי שאינו בן יומו ונותן טעם לפגם מותר בדיעבד. אך על הכלי יש להסתפק האם נאסר.

אם נאמר שהחריף הוא כממשות הרי נכבש דבר בשרי בכלי חלבי והכלי נאסר. אך אם נאמר שבדבר החריף אין ממשות אלא רק טעם, הרי התבטל טעמו של הדבר החריף במה שהיה בקדרה החלבית, והקדירה מותרת.

ומסקנתו היא "ובמקום הפסד מרובה אולי יש להקל. דיש אומרים דנותן טעם בר נותן טעם בחריף הוי דרבנן, וגם יש מאחרונים חולקים על עיקר הך דינא דאוסר בחריף נותן טעם בר נותן טעם [ראה שם בהמשך דבריו שהביא לפשוט כצד הראשון וביאר למה אינו פשוט ואפשר לומר בדברי רמ"א גם כצד השני].

3. בגמרא במסכת פסחים (ל א) למדנו, "אין לשין את העיסה בחלב ואם לש כל הפת כולה אסורה מפני הרגל עבירה, כיוצא בו אין טשין את התנור באליה ואם טש כל הפת כולה אסורה עד שיסיק את התנור". ובהמשך הגמרא (שם לו א) למדנו, "כדאמר להו רבי יהושע לבניה, יומא קמא לא תלושו לי בחלבא מכאן ואילך לושו לי בחלבא. והתניא אין לשין את העיסה בחלב ואם לש כל הפת אסורה מפני הרגל עבירה? אלא הכי קאמר יומא קמא לא תלושו לי בדובשא מכאן ואילך לושו לי בדובשא. ואיבעית אימא לעולם בחלבא כדאמר רבינא כעין תורא שרי הכא נמי כעין תורא".
מגמרות אלו למדנו שני דברים:

א. אסור ליצור לחם חלבי או בשרי מחמת הרגל עבירה, כלומר שיאכלו את הלחם עם המין הנגדי [חלבי או בשרי] (רש"י שם ד"ה אין).

וכך נפסק להלכה ברמב"ם (הל' מאכלות אסורות פ"ט הכ"ב), "אין לשין העיסה בחלב ואם לש כל הפת אסורה מפני הרגל עבירה, שמא יאכל בה בשר, ואין טשין את התנור באליה ואם טש כל הפת אסורה עד שיסיק את התנור שמא יאכל בה חלב". וכך פסקו גם הרי"ף (פסחים ח א, חולין לח א) והרא"ש (חולין פ"ח סי' כא) ועוד ראשונים (ראה בית יוסף סי' צז).

ב. אם עשה את הלחם 'כעין תורא' מותר.
הראשונים חלוקים מה פירוש המילים 'כעין תורא'. רש"י פירש (שם ד"ה כעין) "כעין תורא, מעט כעין של שור מותר ללוש בחלב, דאכיל ליה מיד בבת אחת, ולא משהי ליה דלינשי שנילוש בחלב". גם רבינו חננאל פירש כרש"י ש'כעין תורא' משמעותו היא שמכניס מעט לחם, באופן זה אין חשש שיבוא לאוכלו עם בשר ומאחר ויגמרו את כולו.

הרי"ף (פסחים ח א) כתב, "ואי שני להו ועביד להו כעין תורא שרי דכיון דשני בהו מידע ידיע דלהיכרא עבד להו הכי דלא ליתו בהו לידי תקלה ולפיכך מותרין". ביאור דבריו ש'כעין תורא' הוא שינוי בגוף הפת ועל ידי השינוי ידעו שהפת היא חלבית או בשרית ולא יטעו ויאכלוה עם המין הנגדי.

כך פסק גם הרמב"ם (שם) "ואם שינה בצורת הפת עד שתהיה ניכרת כדי שלא יאכל בה לא בשר ולא חלב הרי זה מותר"

וכן פסק המאירי (פסחים ל א), "ואם עשה סימן לעצמו בגריסין של פת זו עד שכשרואה את הפת הוא זכור שבחלב לשו או טש את התנור באליה הרי זה מותר והוא שכתבו גדולי הפוסקים בזו ואי שנינוהו ועבדינוהו כעין תורא שרי רוצה לומר קטנים כדמות עין השור והוא הדין לשינוי אחר כל שיש היכר בדבר".

ובדברי הרשב"א יש לדון שכן כתב בתורת הבית (הקצר ב"ג ש"ד פו ע"ב), "ואם שינה בצורת הפת ועשה כעין קטנים כעין השור מותרת, שהרואה יודע שלא שינו צורתו אלא להיכר בעלמא וישאל ויאמרו לו", ומשמע שלשיטתו דווקא בקטנים מותר אבל לפת גדולה לא מועיל שינוי, וזהו תנאי שלא נזכר בדברי הרמב"ם והרי"ף.

ובדרישה (סי' צז ס"ק ב) העיר על זה וכתב, "נראה מדבריו שהוא (הרשב"א) סובר שצריך לעשות עוגות קטנות וגם לצייר עליהן בצורות. וקצת קשה מנא ליה לומר כן? ואפשר לומר שהוא מבאר כן דברי הרי"ף. שקשה ליה על פירוש הרי"ף ועל פירוש רש"י, אם רצו חכמים לומר שמותר לעשות עוגה קטנה כפירוש רש"י למה נתנו שיעור דווקא כעין תורא, על כרחך פירושו שרצו לומר שצריך לצייר עליו צורות כעין של שור כפירוש הרי"ף, ולפי שגם לפירוש זה קשה למה דווקא צורות כעין שור, לכן ביאר גם הוא כפירוש רש"י ורוצה לומר דתרווייהו צריכין, ולכן אתי שפיר דנתנו חכמים שיעור כעין תורא שהוא דבר שמרומז בו תרווייהו שיהא קטן ושיהא בו צורה לסימן".

למעשה העלה בהגהות שערי דורא (סי' ס"ו ס"ק ב) בשם מהרא"י ששני הפירושים נכונים להלכה, לכן בין אם עשה מעט ובין אם עשה שינוי וסימן הפת מותרת באכילה.

וכך פסק השו"ע (סי' צז ס"ע א), "אין לשין עיסה בחלב, שמא יבוא לאכלה עם הבשר. ואם לש, כל הפת אסור, אפילו לאכלה לבדה. ואם היה דבר מועט כדי אכילה בבת אחת, או ששינה צורת הפת שתהא ניכרת שלא יאכל בה בשר, מותר. כיוצא בו, אין אופין פת בתנור שטחו באליה, ואם אפאו דינו כעיסה שנילושה בחלב".

וכתב רמ"א (שם) "ולכן נוהגין ללוש פת עם חלב בחג השבועות, גם בשומן לכבוד שבת, כי כל זה מחשב כדבר מועט, גם כי צורתן משונה משאר פת".

הרי ששני ההיתרים גם של הרי"ף וגם של רש"י נפסקו להלכה.

4. כתב החוות דעת (סי' צז חידושים ס"ק ה) "ודוקא ששינה בשעת אפיה, אבל אחר כך אינו מועיל שינוי לפת מרובה, כיון שכבר נאסר. וכן אינו מועיל לחלקו להרבה בני אדם שיגיע לכל אחד דבר מועט, אסור כיון שכבר נאסר".

אך בפלתי (סי' צז ס"ק א) כתב "ושמעתי שזקני אבי אמי הגאון המפורסם מהור"ר ליב צונץ ז"ל הורה בפת שזבה תחתיו חלב, שכולו אסור, וצוה לחלקם לבתים לכל בעל בית ככר אחד, ואם כן מאי שנא מאלו אפה תחלה דבר מעט דמותר, הוא הדין ביש בכל בית רק דבר מועט, דתו איכא היכרא, וצריך עיון. ואם יש מקום עוד צידד להקל כדאי לסמוך עליו".

והפרי מגדים (סי' צז שפתי דעת ס"ק א) חלק עליו וכתב שאי אפשר לחלק לרבים והפת אסורה. והביא ראייה לדבר מהגמרא במסכת פסחים (ל ב) שאמרה "אין טשין את התנור באליה ואם טש כל הפת כולה אסורה עד שסיק את התנור", ולפי דברי הפלתי למה אסורה? הרי אפשר לחלקה לאנשים רבים? אלא ודאי שאין היתר זה נכון והשינוי צריך להעשות בזמן שהיא עדיין עיסה (כלומר לפני האפייה). ומלשון הפתחי תשובה (סי' צז ס"ק ג) נראה שסובר להלכה כדעת החוות דעת והפרי מגדים.

גם בכף החיים (סי' צז ס"ק יד) העלה להחמיר כדעת החוות דעת.

ובדרכי תשובה (סי' צז ס"ק כא) כתב בשם שו"ת 'דת אש' לחלק בין חלוקה לאנשים רבים לבין סימן בגוף הפת, שחלוקה לא מועילה אחרי האפייה, אך סימן בפת (כגון לחתוך אותו לאותיות 'חלב' וכדומה) מועיל גם אחרי האפייה. אך בהמשך דבריו הביא הדרכי תשובה מפוסקים רבים שסוברים שאחרי האפייה לא מועיל שום סימן משתי טעמים:

א. מאחר וחוששים שמא לא ישגיח ולא יסמן היטב.

ב. מאחר ואפה באיסור ובמזיד (ומזיד לענין זה נחשב אפילו אם לא ידע שאסור, אלא רק התכוין לכתחלה להוסיף חלב לעיסה זו) ולא שינה את הצורה מתחילה, לא מועיל שינוי לבסוף.

חידוש נוסף כתב הדרכי תשובה בשם ספר 'זר זהב', שרק לאחר גמר אפיית הפת לא מועיל שינוי, אך תוך כדי האפייה מותר להוציא את הפת מן התנור ולעשות בה שינוי.